

Thứ cỏ chỗ nào cũng sống được là cỏ may. Cỏ may đáng vẻ cũng chẳng giống đồng loại. Cỏ mà lúa... Thứ cỏ chỉ, cỏ gà chỉ mọc loài xoà trên mặt đất, chỉ cỏ may thì thân đanh, cứng, mọc thẳng, cao dễ chừng cũng bằng, những giống lúa lai mới bây giờ.

Cỏ cũng trở bông vào tháng tám, đầu tháng 9... Khi những bông cỏ may trở ra thì cả một vạt cỏ rất đẹp... màu hoa cỏ may tím tím, bả một vạt cỏ chạy dài trên thân đê, trên bờ vòng, hay dọc những con đường đất, dọc một cánh đồng. Cỏ may đứng xong xóng bên nhau, dày liền như luống mạ, phô lên một màu tím trải dài... gió heo may thổi, cái lạnh mùa thu dần dần át những vệt nắng thu ngày một nhạt đi, thì màu hoa cỏ may cũng nhạt dần. Những bông hoa cỏ may vào hạt rồi đấy! Những hạt cỏ may nhỏ li ti, hình lên trên bông cỏ may. Giống như thân cỏ, hạt cũng rắn chắc. Nhưng hạt cỏ may khác với hạt lúa là có một cái tua ở đầu hạt, mảnh nhưng nhọn và khi cỏ may đã tới hạt, đi ngang cỏ, quệt một cái, cỏ đã găm đầy ống quần. Ai không biết, cứ trà vào những đám cỏ may thì về ngồi nhờ ra cho được, cũng khá mệt. Bởi cỏ găm qua quần hoặc áo, nếu mặc áo dài, thì chỉ có ngồi nhờ từng hạt cỏ may găm vào mới ra nổi, mà cái đầu cỏ may ấy lại rất nhọn, nếu cứ để thì sẽ đâm vào da chân, dẫu chẳng làm đau đớn gì, nhưng sẽ gây ra nhấm nhụi, khó chịu. Bởi thế, khi ra đồng trở về thấy bút rút ở ống chân, thì biết ngay là có việc: phải nhổ cho hết cỏ may đã, rồi thì làm gì mới làm nổi!

Có biết đâu đó cũng là một cách sinh tồn của loài cỏ hoang, cỏ dại... Nhờ thế thì cỏ may mới được rải đi khắp đó đây. Nếu không có người vương hạt đi, thì gió cũng thổi cho hạt bay đi muôn ngả, vì hạt cỏ may nhỏ và nhẹ lắm.

Tôi nhìn đám cỏ may, mà thương sa sút ngẫm. Nhưng loài cỏ khác, không bị ghét bằng cỏ may... Bởi cỏ còn nuôi được nhiều trâu bò. Cỏ may, trâu bò ăn không nổi, bởi nó đanh cứng như cỏ năn, cỏ nác, mà chắc cũng chẳng bổ béo gì, nên trâu bò không ăn... Chỉ có về cuối đông, khi cỏ may chồi mầm mới, lẫn với những loại cỏ khác, cạnh nó mùa hiếm cỏ, trâu bò mới gặm lẫn cả vào các loại cỏ tre; cỏ giây, cỏ xương bồ...

Cỏ may chỉ mọc ở trên cạn. Giá mà nó sống được ở dưới nước như cỏ lồng vực, cũng gay to...

Những đám cỏ may, màu hoa đẹp thế mà vẫn bị thờ ơ, còn đến khi hoa ra hạt thì hầu như mọi người đi qua đều tránh... một thứ cỏ, cả đời gắn bó với đồng quê mà luôn bị ghét lạnh... Cho nên, khi hết mùa hoa, thì những đám cỏ may thường xao xác. Người đi cày bãi, dắt trâu, lừa trâu bò, thường cứ cho chúng chà lên đám cỏ may... để cỏ rạp xuống đất, đỡ đâm vào quần, áo... còn mùa đông những nhà thiếu củ nẫu, thì đem liềm, cắt từng vạt cỏ, phơi trên đê, trên lề đường, để khi cỏ khô, chất vào gánh, đem về...

Lũ mực đồng chúng tôi cũng thường bị cỏ may găm vào quần áo, nhất là những khi đùa nghịch, vật nhau, ngay trên đê, rồi quần thảo nhau vào giữa đám cỏ may. Khi kẻ thắng, người thua đã nhả nhau ra, lúc ấy thấy nhấm ở cổ, ở lưng, ở đùi, ở chân, mới biết là mình đã bị cỏ may "bao vây" tứ phía. Lúc ấy, chỉ có cởi áo ra mà nhờ đám bạn nhổ cho thì mới mau hết được.

Nhưng chúng tôi còn có những thứ khác, mà những người không gần cỏ may không có. Đó là mùa thu lúc chiều đỏ nắng vàng, trâu cỏ ăn dần về làng, chúng tôi tụ tập chân đê rang chuyện. Lúc ấy từ trong đám cỏ may, con chim chiều chiều chạy ngang qua rồi bay vút lên cao, lên cao, lên cao mãi... Rồi điệu nhạc trời cho, từ trên trời cao của chim vang vọng xuống. Lúa đồng đang trở bông, hoa lúa phơi trắng trong nắng chiều. Hoa cỏ may tím ngắt, mùa thu đang ở độ chín nhất, trời cao thăm thẳm, xanh ngắt như trong thơ Nguyễn Khuyến. Lúc đó nghe chiến chiến hót, ngắm núi, ngắm mây, ngắm đồng lúa trải dài trong gió heo may, lại nhìn những dải hoa cỏ may tím suốt một triền đê, dọc những dải hoa cỏ may tím một triền đê, dọc những đường làng... thì hồn quê đã nhập vào mình ở mãi với đời mình, chẳng bao giờ xa nổi...